

PIOTR PIĘTKOWSKI
Uniwersytet Wrocławski
ORCID [0000-0002-9960-7173](https://orcid.org/0000-0002-9960-7173)

CO DALEJ W DYSKUSJI NAD *REGNUM ABLATUM*? KRÓTKI SZKIC W 30. ROCZNICĘ UKAZANIA SIĘ ARTYKUŁU PROFESORA WAĆŁAWA KORTY

WHAT IS NEXT IN DISCUSSION ON *REGNUM ABLATUM*? A BRIEF SKETCH ON THE 30TH ANNIVERSARY OF PUBLICATION OF THE ARTICLE BY PROFESSOR WAĆŁAW KORTA

ABSTRACT: The article presents the contemporary discussion among medievalists on the conflict that occurred at the end of 10th century between Mieszko I, duke of Poland, and Boleslaus II the Pious, the ruler of Bohemia; such conflict has been mentioned by Thietmar, bishop of Merseburg, in his chronicle. The dispute centered on a territory which Thietmar enigmatically referred to as *regnum ablatum*.

KEYWORDS: *regnum ablatum*, Mieszko I, Boleslaus II the Pious, Thietmar, Lusatia, Silesia, Lesser Poland, Niemcza

W tym roku mija 30 lat od opublikowania artykułu Waćława Korty pt. *Milsko i Łużyce w polityce pierwszych Piastów*, w którym wrocławski historyk wyraźnie opowiedział się za utożsamieniem obszaru kraju Milczan jako właściwego przedmiotu sporu zaistniałego w końcu X w. pomiędzy Mieszkiem I, pierwszym historycznym władcą Polski, a księciem czeskim Bolesławem II Pobożnym, o którym informuje nas biskup merseburski Thietmar¹. Od publikacji tego tekstu upłynęło w nauce polskiej na tyle dużo czasu, iż – w ocenie piszącego te słowa – warto było powrócić do zagadnienia konfliktu o *regnum ablatum* i poszerzyć dyskusję

---

¹ Waćław Korta, *Milsko i Łużyce w polityce pierwszych Piastów*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 45 (1990), 2, s. 141–184.

zebraną przez Kortę o nowe głosy współczesnych badaczy, którzy w ostatnich latach podjęli się ponownej interpretacji tego wydarzenia.

W powszechnej świadomości historycznej (a także obecnej mediewistyce) panuje w dalszym ciągu dość silne przekonanie łączące *passus* kronikarza Thietmara z Merseburga z faktem przesunięcia granic władztwa pierwszych Piastów w kierunku południowym. Zarazem jedną z pierwszych historycznych dat, od której rozpoczyna się tworzenie narracji dotyczących dzisiejszych ziem południowo-zachodniej Polski, uznaje się 990 r., kiedy to według przekazu Mnicha Sazawskiego utracony został przez Czechów gród identyfikowany jako Niemcza². Wydarzenia te spaja się najczęściej w jeden fakt historyczny, jakim jest przyłączenie obszaru Śląska czy Małopolski (bądź nawet – szerzej – ziem dzisiejszej południowej Polski) do wczesnego władztwa piastowskiego³. Konstrukcja ta stała się modelem, do którego powszechnie uciekali się autorzy syntez⁴. Zasadnicze pytanie brzmi: czy takie postrzeganie tego problemu, szczególnie na gruncie badań mediewistycznych i regionalnych, jest nadal uprawnione?

Podstawowym przedmiotem dyskusji jest historia opisana w kronice biskupa merseburskiego Thietmara⁵. Stosowny *passus* przedstawia spór dwóch książąt słowiańskich, ówczesnych władców Czech i Polski, którego powodem była jakaś

---

² Mnich Sazawský, [w:] *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 2: *Cosmae Chronicon Boemorum cum continuatoribus*, ed. Josef Emler, Praha 1874, s. 240. Polskie tłumaczenie zob. Mnich Sazawski, [w:] *Kronikarze czescy: Kanonik Wyszehradzki, Mnich Sazawski*, przekł., wstęp i komentarz Maria Wojciechowska, Warszawa 1978, s. 125. Widniejący w tym źródle pod rokiem 990 zapis „*Nemcis perdita est*” (*Roczniki praskie* zamiast *Nemcis* podają *Henicis*, zob. *Letopisy pražské*, [w:] *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 2, cz. 2: *Letopisy pražské, letopisy české, letopisy hradištské a opatovické, letopisy Vincentia, kanovníka pražského, a Gerlacha, opata milevského, letopis domu žďárského*, ed. Josef Emler, Praha 1875, s. 377) dosłownie oznacza, że ośrodek ten został stracony. Wątpliwość budzi zatem, czy Czesi utracili gród o nazwie *Nemcis* (bądź też *Henicis*), czy też – jak postuluje chociażby Dariusz A. Sikorski, *Początki Kościoła w Polsce. Wybrane problemy*, Poznań 2012 (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Prace Komisji Historycznej, t. 70), s. 90–91 – go zdobyli (do kwestii tej powrócę w dalszej części pracy). Pozostając w zgodzie z tłumaczeniem tego *passusu* na język polski, należałoby przychylić się jednak do pierwszej ewentualności.

³ Marzena Matla-Kozłowska, *Państwa Piastów i Przemysłidów u schyłku X wieku – walka o regnum ablatum*, [w:] *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Materiały z konferencji naukowej, Gniezno, 27–29 września 2005 roku*, red. Józef Dobosz, Jakub Kujawiński, Marzena Matla-Kozłowska, Poznań 2007 (Publikacje Instytutu Historii UAM, 75), s. 17–46.

⁴ Zob. m.in.: Rościśław Żerelik, *Dzieje Śląska do 1526 roku*, [w:] *Historia Śląska*, red. Marek Czaplinski, Wrocław 2002 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No 2364), s. 38; Andrzej Buko, *Archeologia wczesnośredniowiecznej Polski. Odkrycia – hipotezy – interpretacje*, Warszawa 2005, s. 192, 195.

⁵ *Kronika Thietmara*, wyd. i tłum. Marian Zygmunt Jedlicki, Poznań 1953, ks. IV, s. 159–163; *Kronika Thietmara*, tłum. i oprac. Marian Zygmunt Jedlicki, posłowie Krzysztof Ożóg, Kraków 2002, ks. IV, s. 61–63.

własność (najpewniej terytorialna) Bolesława II. Kronikarz nie odnotował jej nazwy, ale użył zagadkowego terminu *regnum sibi ablatum*. Sformułowanie to, włożone przezeń w usta czeskiego monarchy, będziemy dalej tłumaczyć jako „zabrane mi władztwo”, choć ze względu na wieloznaczność należałoby je odczytywać dosłownie jako „zabraną mu ziemię” *alias* „zabrany mu tytuł”. Abstrahując zresztą od właściwej interpretacji zaimka *sibi*, mowa tu o jakiejś stracie władcy Czech na rzecz Mieszka I, z którą ten pierwszy nie mógł się ewidentnie pogodzić. Według przekazu Thietmara Czesi – prowadzeni pod wodzą swojego księcia i wspierani przez oddziały Luciców – zagrodzili w kraju Słupian, leżącym na Łużycach Dolnych, drogę wyprawie grafów cesarskich (jednym z nich był ojciec kronikarza o imieniu Zygfyrd) idących na spotkanie z wojami Mieszka I. Strony nie podjęły jednak walki, lecz porozumiały się, by razem pertraktować z władcą Polan. Nad brzegiem Odry doszło do spotkania sił obu głównych oponentów. Jak wspomina kronikarz, wymieniono poselstwa i przekazano sobie komunikaty. Bolesław II próbował zaszachować Mieszka I, informując go, że przetrzymuje jako zakładników – wbrew postanowieniom pierwotnej umowy – przedstawicieli rodów Cesarstwa i jeśli Piast nie spełni żądania, czyli nie zwróci zagarniętego *regnum sibi ablatum*, zostaną oni straceni. Mieszko I, który nie zamierzał ponosić na rzecz swego antagonisty żadnej straty, uciął pertraktację, przestrzegając go przed próbą skrzywdzenia jeńców, bowiem byłyby to wrogi akt wymierzony w stronników króla Ottona III. Z dalszego kronikarskiego przekazu dowiadujemy się, że książę czeski nie zrealizował swej groźby, jednakże by powetować sobie niepowodzenie, zdobył jeden, jak się zdaje, dość ważny miejscowy gród, wydając jego załogę na pastwę Luciców, po czym wypuścił grafów oraz zarządził odwrót swych wojsk⁶. Zanim jednak to uczynił, przytrzymał w ryzach swych lucickich sprzymierzeńców, gdyż ci nie chcieli słyszeć o puszczeniu wolno cesarskich możnych. Ostatecznie zwolnieni grafowie udali się pospiesznie do cesarzowej Teofano w Magdeburgu,

---

⁶ Zdobyty przez Bolesława II Pobożnego gród, którego załoga była wierna Mieszkowi I, musiał również znajdować się w okolicy teatru działań, skoro Thietmar opisuje całą dalszą historię związaną z wypuszczeniem przedstawicieli Cesarstwa i ich ucieczką przed pościgiem Luciców. Pomimo że większość badaczy, głównie historyków, identyfikuje ten gród z Niemczą śląską, są wśród nich tacy, którzy widzą w nim Niemcę łużycką (dziś Polanowice nad Nysą Łużycką). Jak wskazał bowiem Sławomir Moździoch, *Śląsk między Gnieznem a Pragą*, [w:] *Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, red. Henryk Samsonowicz, Kraków 2000, s. 183 i przyp. 23, gród nad Nysą Łużycką funkcjonował między połową IX a drugą połową X w., przez co lepiej wpisywałby się w całą konstrukcję historiograficzną wiążącą utratę tej właśnie Niemczy z konfliktem o *regnum ablatum*.

ta zaś – wedle słów Thietmara – miała wielce radować się z ich bezpiecznego powrotu.

Kronikarz w swym dziele nie wracał już do tego wydarzenia, przez co nie wiemy, czy niosło ono za sobą jakieś bardziej istotne skutki dla Cesarstwa, księstwa Czech bądź kształtującej się Polski. Przed kilkunastoma laty Przemysław Wiszewski słusznie zauważył, iż ten epizod należałoby rozpatrywać w kategoriach jednej z przypowieści kształtujących wizję potęgi władcy Sasów, którego pozycja respektowana była również przez wschodnich słowiańskich sąsiadów Cesarstwa, w tym przez państwo Mieszka⁷. Tradycyjna polska historiografia od wielu dziesięcioleci uznaje jednak tę wzmiankę za poświadczenie kolejnego etapu ekspansji Mieszkowego władztwa w kierunku południowym, i tylko w nikłym stopniu skupiała się na jej znaczeniu dla grona bezpośrednich adresatów dzieła biskupa Merseburga.

Historycy przeważnie doszukiwali się pod użytym przez Thietmara określeniem większych jednostek terytorialnych. Wskazywali przy tym najczęściej na Śląsk bądź Małopolskę, dwie krainy historyczne, które najlepiej nadawały się – ich zdaniem – na zarzewie konfliktu⁸. Taki punkt widzenia zakładał, iż tereny dzisiejszej południowej Polski, zanim zostały włączone w obręb władztwa Polan, musiały wcześniej podlegać władzy księcia Czech, co przecież też jest hipotetycznym założeniem, które stanowi fundament tego rodzaju interpretacji. Na gruncie tego typu idei odświeżonym pomysłem, wprowadzonym całkiem niedawno do dalszej dyskusji przez Marzenę Matłę, jest propozycja identyfikacji zabranego władztwa z ziemiami śląskimi położonymi na południe od Odry⁹.

⁷ Przemysław Wiszewski, *Domus Boleslai. W poszukiwaniu tradycji dynastycznej Piastów (do około 1138 roku)*, Wrocław 2008 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No 3067, Złota Seria Uniwersytetu Wrocławskiego, 1), s. 565.

⁸ Za koncepcją śląską opowiadali się przede wszystkim Henryk Łowmiański, *Początki Polski. Z dziejów Słowian w I tysiącleciu n.e.*, t. 5, Warszawa 1973, s. 571–575 oraz Lech A. Tyszkiewicz, *Przylączenie Śląska do monarchii piastowskiej pod koniec X wieku*, [w:] *Od plemienia do państwa. Śląsk na tle wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny Zachodniej*, red. Lech Leciejewicz, Wrocław–Warszawa 1991 (Śląskie Sympozja Historyczne, t. 1), s. 141–145; *idem*, *Słowianie a Awarowie. Organizacja plemienna Słowian*, Wrocław 2009, s. 102–104. Mediewiści poznańscy z kolei, mianowicie: Jerzy Strzelczyk, *Mieszko Pierwszy*, Poznań 1992, s. 179–180, oraz Gerard Labuda, *Mieszko I*, Wrocław 2002, s. 171–176, zdecydowanie optowali za koncepcją małopolską. Przed kilku laty główne nurty dyskusji na ten temat podsumował Piotr Piętkowski, *Historiograficzny spór o regnum ablatum*, [w:] *Problem pogranicza w średniowieczu. Materiały z XI Ogólnopolskiej Studenckiej Sesji Mediewistycznej*, red. Monika Jędrzejek, Kraków 2013, s. 33–44.

⁹ Marzena Matła-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi i ich państwo (od X do połowy XI wieku)*. *Ekspansja terytorialna i jej polityczne uwarunkowania*, Poznań 2008, s. 276–281, 308–311, 317; zob. też *ea dem*, *Państwa Piastów i Przemysłidów*, s. 45–46. Poznańska historyczka stawia przy tym zasadnicze pytanie o realność roztoczenia w drugiej połowie X w. władzy przez Przemysłidów

Oprócz wymienionych już regionów, badacze wskazywali również na możliwość identyfikacji rzeczzonego spornego terytorium z Morawami bądź Łużycami. Koncepcja morawska, zaprezentowana w pracach Wojciecha Kętrzyńskiego i Stanisława Zakrzewskiego na przełomie XIX i XX w., została jednak rychło pozbawiona racji bytu przez Zygmunta Wojciechowskiego i odrzucona w dyskursie historiograficznym jako niewiarygodna¹⁰. Zbyt wielu zwolenników nie ma też opcja utożsamienia *regnum ablatum* z terenami łużyckimi, pomimo że jej geneza sięga co najmniej pierwszej połowy XIX w. Pogląd o identyfikacji zniszczonego przez połączone wojska czesko-lucyckie grodu jako ośrodka górnołużyckiego, którego nazwa nie zachowała się do dnia dzisiejszego ze względu na ubytek w rękopisie kroniki Thietmara, wyraził już Adam Naruszewicz¹¹. Mocno za przejściem Łużyc przez Mieszka I, pod koniec jego życia, optował także Jan Natanson-Leski¹². Do podobnych ustaleń doszedł przed trzema dekadami W. Korta, którego praca stanowi dla nas główny punkt odniesienia w niniejszym artykule¹³. Wskazanie na obszar Łużyc, jako możliwy przedmiot omawianego sporu, wyda się jeszcze bardziej zasadne, gdy uwzględni się opublikowaną w ostatnim czasie ważną pracę Krzysztofa Fokta poświęconą zarządowi tej krainy historycznej w okresie średniowiecza¹⁴. Niemniej – jak już wspomniano – badacze podejmujący tę tematykę nie opowiadają się zbyt chętnie za koncepcją łużycką, przez co jest ona mniej

---

na ziemiach leżących na północ od pasma Sudetów, przychylając się ostatecznie do koncepcji, że prawobrzeżną część Śląska przyłączono do władztwa Piastów w okresie do 985 r., natomiast część lewobrzeżna została przez nich podbita w 990 r., zob. *e ad em*, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 499. Z kolei Sikorski, *Początki Kościola*, s. 102–103, zestawiał argumenty przeczące tezie o stałej czeskiej obecności na ziemiach południowej Polski już w X w., a problem dostrzega raczej na płaszczyźnie zależności trybutarnej tamtejszych plemion od władców z Pragi.

¹⁰ Wojciech Kętrzyński, *Granice Polski w X w.*, „Rozprawy Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie”, ser. 2, t. 5 (ogólnego zbioru t. 30) (1894), s. 2; Stanisław Zakrzewski, *Śląsk i Morawy za Mieszka I*, „Kwartalnik Historyczny”, 31 (1917), s. 3–9. Koncepcję morawską, jeszcze w okresie dwudziestolecia międzywojennego, skrytykował Zygmunt Wojciechowski, *Mieszko I i powstanie państwa polskiego*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, 10 (1935), 4, s. 139–140, przychylając się do utożsamienia spornego terytorium z ziemiami śląskimi.

¹¹ Adam Naruszewicz, *Historia Narodu Polskiego*, wyd. Jan Nepomucen Bobrowicz, t. 4, Lipsk 1836, s. 39–40.

¹² Jan Natanson-Leski, *Rozwój terytorialny Polski. Od czasów najdawniejszych do okresu przebudowy państwa w latach 1569–1572*, Warszawa 1964, s. 24.

¹³ Korta, *Milsko i Łużyce*, s. 141–184.

¹⁴ Odnośnie do znaczenia konfliktu Mieszka I z Bolesławem II dla dalszych dziejów tego regionu zob. Krzysztof Fokt, *Governance of a Distant Province in the Middle Ages. Case Study on Upper Lusatia*, Berlin 2017, s. 41–42.

popularna od wyraźnie dominującego w historiografii przekonania o tożsamości zabranego władztwa ze Śląskiem bądź Małopolską.

Warto zaznaczyć, że jednym z większych osiągnięć współczesnej dyskusji historycznej nad problematyką regionalną, czego bezpośrednie przykłady dostarczył chociażby projekt *Cuius regio*¹⁵, badający kształtowanie się tożsamości regionalnej na Śląsku, czy też inicjatywa spotkań *Radices Silesiae – Silesiae Radices*¹⁶, jest odejście od postrzegania we wczesnym średniowieczu znanych nam dużych regionów historycznych jako odwiecznych tworów funkcjonujących od początków istnienia organizacji państwowych. Wystarczy podać tu przykład Śląska, który – jak się obecnie sądzi – ukształtował się najwcześniej w drugiej połowie XI w., jednak na dobre okrzepł w kolejnym stuleciu, na co wskazuje wydzielenie tego obszaru – jako jednej z dzielnic piastowskiego władztwa terytorialnego – na mocy testamentu Bolesława Krzywoustego¹⁷. Na obecnym etapie dyskusji odchodzi się zatem od prób identyfikacji spornych ziem z wielkimi krainami, a poszukuje się ich na obszarach kryjących się pod innymi pojęciami użytymi w kronice Thietmara, jak *pagus* bądź *ducatus*, które jawią się nam jako znacznie mniejsze terytorialnie organizmy zarządzane przez konkretne organizacje plemienne¹⁸.

Nowy impuls do kontynuacji badań wokół Thietmarowego zabranego władztwa dały prace Sławomira Moździocha, wrocławskiego archeologa, który podał w wątpliwość sens całej nawarstwiającej się z biegiem lat wielowątkowej dyskusji

---

¹⁵ *Cuius Regio? Ideological and Territorial Cohesion of the Historical Region of Silesia (c. 1000–2000)*, eds. Lucyna Harc, Przemysław Wiszewski, Rościsław Żerelik, vol. 1: *The Long Formation of the Region Silesia (c. 1000–1526)*, ed. Przemysław Wiszewski, Wrocław 2013. Poszczególne artykuły były też publikowane w języku polskim od 2012 r. na łamach „Śląskiego Kwartalnika Historycznego Sobótka”.

¹⁶ Był to, jak dotychczas, cykl trzech spotkań, który został zwieńczony wydaniem dwóch tomów pokonferencyjnych, zob. *Śląsk. Kraj, ludzie, memoria a kształtowanie się społecznych więzi i tożsamości (do końca XVIII wieku) = Schlesiens. Land, Leute, memoria und die Herausbildung der sozialen Bindungen und der Identitäten (bis zum Ende des 18. Jahrhunderts)*, red. Stanisław Rosik, Thomas Wunsch, Wrocław 2011 (*Radices Silesiae – Silesiaca Radices*, vol. 1); *Silesia Historica. Badania nad historią Śląska. Metody i praktyka historiografii oraz nowe poszukiwania = Silesia Historica. Forschungen zur Geschichte Schlesiens. Methoden und Praxis der Historiographie und neue Untersuchungen*, red. Sławomir Moździoch, Stanisław Rosik, Thomas Wunsch, Wrocław 2012 (*Radices Silesiae – Silesiaca Radices*, vol. 2).

¹⁷ Zob. Stanisław Rosik, *Najdawniejsza postać Śląska (do XIII w.). Pejzaż krainy a kształtowanie się śląskiej tożsamości regionalnej. Przykład Ślęży i Trzebnicy*, [w:] *Śląsk. Kraj, ludzie, memoria*, s. 63–74; *idem*, *Kształtowanie się Śląska (do 1163 r.). Czynniki integracji regionalnej*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 67 (2012), 4, s. 31–52.

¹⁸ W tej sprawie zob. dalej, przyp. 24.

nad wczesnymi dziejami Śląska, wskazując jako jeden z przykładów debatę nad *regnum ablatum*¹⁹. Jego główne zarzuty skupiły się na obnażeniu ułomności dotychczasowego dyskursu naukowego, który – zamknięty przeważnie w kręgu rodzimych historyków – ograniczał się jedynie do powielania utartych poglądów przy jednoczesnym niedostrzeganiu głosów mediewistów niemieckich i czeskich oraz nowych nurtów i dokonań na gruncie archeologii oraz językoznawstwa. Odnosnie do samego zabranego władztwa wskazał on na możliwą interpretację, utożsamiającą zagadkowy obszar z władztwem Sławnikowiców na Libicach, która to koncepcja nie została zaaprobowana przez polskich badaczy i nie weszła szerzej do kanonu możliwych hipotez²⁰, jakby wręcz nie została zauważona. Jednocześnie wskazał kasus odrzuconego przez mediewistów poglądu Piotra Bogdanowicza z końca lat 60. XX w., który zaproponował odejście od interpretacji terytorialnych i odczytywanie zwrotu *regnum sibi ablatum* jako rywalizacji Mieszka I z Bolesławem II Pobożnym o godność królewską na obszarze Słowiańszczyzny²¹. W ostatnich latach w podobnym duchu wypowiedział się P. Wiszewski, który rozpatrując kwestię interesującego nas konfliktu, nie odniósł go do konkretnego terytorium, tylko zasugerował, by interpretować ten spór jako przejaw braku woli króla niemieckiego dla jakichkolwiek zmian, których domagał się Bolesław II od Mieszka I²². Badacz ten konsekwentnie określał przy tym omawiany konflikt jako zatarg o *regni ablati*, a użyta przez niego lekcja sprawia, że pojęcie to jest jeszcze bardziej koncepcyjne.

¹⁹ Zob. m.in. Sławomir Moździoch, *Śląsk między Gniezmem a Pragą*, s. 183–187; *idem*, *Śląsk wczesnośredniowieczny w świetle badań archeologicznych i historycznych – crambe bis cocta?*, [w:] *Civitas Schinesghe cum pertinentiis*, red. Wojciech Chudziak, Toruń 2003, s. 65–67. Należy podkreślić, że od razu napotkał on krytykę Lecha A. Tyszkiewicza, który bronił klasycznych koncepcji ujmujących to zagadnienie, zob. Lech A. Tyszkiewicz, *Dyskusja*, [w:] *Ziemia polskie w X wieku*, s. 231–233.

²⁰ Jej zwolennicy powołują się najczęściej na użycie określenia *regnum* w stosunku do księstwa libickiego (władztwa Sławnikowiców), które pada w żywocie św. Wojciecha pióra Brunona z Kwerfurtu, zob. *Św. Wojciecha biskupa i męczennika żywot pierwszy*, wyd. Jadwiga Karwasińska, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, seria nowa, t. 4, cz. 1, Warszawa 1962, rozdz. IV, s. 5. Por. Moździoch, *Śląsk między Gniezmem a Pragą*, s. 184; *idem*, *Śląsk wczesnośredniowieczny*, s. 66–67.

²¹ Piotr Bogdanowicz, *Przynależność polityczna Śląska w X wieku. Dzieje problemu oraz próba jego rozwiązania*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968 (Monografie Śląskie Ossolineum, 15), s. 294. Krytycznie do jego poglądów odniósł się Andrzej F. Grabski, *Wyprawa Bolesława II na Polskę (990) a przynależność polityczna Śląska w X wieku. W związku z książką Piotra Bogdanowicza, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”*, 24 (1969), 3, s. 419–435. Nie jest to jednak nurt całkowicie obecnie zarzucony (zob. Wiszewski, *Domus Bolezlai*).

²² Wiszewski, *Domus Bolezlai*, s. 565.

Niezależnie od powyższych dywagacji, nadal pozostajemy z kluczowym pytaniem, co stanowiło zarzewie konfliktu między Mieszkiem I i Bolesławem II Pobożnym oraz w jaki sposób – terytorialnie czy niematerialnie – należy interpretować zwrot *regnum sibi ablatum*? Z badań przeprowadzonych przez Dariusza A. Sikorskiego nad funkcjonowaniem w kronice Thietmara pojęcia *regnum* wynika, że pod terminem tym kryje się konkretna, doskonale znana autorowi dzieła, jednostka terytorialna²³. Toteż najbardziej prawdopodobnym rozwiązaniem jest, jak postulowała znaczna większość dotychczasowych badaczy, pozostanie przy terytorialnej interpretacji tego zagadnienia. Ponadto D.A. Sikorski słusznie zauważył, że w analizowanym passusie kroniki biskupa merseburskiego jest jeszcze jedno określenie, które może wydać się niezwykle pomocne przy poszukiwaniach zarzewia interesującego nas konfliktu. Chodzi mianowicie o użyte w tekście łacińskie słowo *rebus*, które – jak wykazał wspomniany badacz na podstawie innego miejsca w dziele – można tłumaczyć jako włość lub majątek ziemski otrzymane uprzednio w lenno²⁴. Na poparcie ustaleń poznańskiego badacza warto przytoczyć także, sformułowane w ostatnim czasie przez Pawła Babija, spostrzeżenia dotyczące systemu mobilizacji rycerstwa z terenów wschodniofrankijskich Cesarstwa²⁵. Wskazał on wszak poszczególne wchodzące w jego skład *regna* jako

²³ Sikorski, *Początki Kościoła*, s. 95.

²⁴ *Ibidem*, s. 95–96. Badacz zwraca też uwagę, że: „Ponieważ Thietmar nie użył terminu bardziej konkretnego, można przypuszczać, że owe domniemane lenna nie były jakimiś historycznie wyodrębnionymi jednostkami plemiennymi, politycznymi lub gospodarczymi i przedmiot sporu był dla Thietmara trudno uchwytny, co nie miałyby miejsca, gdyby chodziło właśnie o Śląsk bądź Kraków z Małopolską”. Z tym, jakże trafnym, zdaniem można jedynie polemizować na poziomie wiedzy biskupa merseburskiego odnośnie do plemiennych podziałów terytorialnych na Połabiu, których umniejszony status – w świetle jego informacji – mógł uchodzić za równy włościom ziemskim podlegającym przecież procesom z pewnością znanym Thietmarowi z realiów Cesarstwa. Z poglądem tym nie zgodził się niedawno Roman Michałowski, *Święty Wojciech – biskup reformator w Europie X wieku*, [w:] *Granica wschodnia cywilizacji zachodniej w średniowieczu*, red. Zbigniew Dalewski, Warszawa 2014, s. 177, który uważał, że *regna* powinny odnosić się jednak do większych jednostek terytorialnych funkcjonujących w ramach Cesarstwa. Fakt, iż kronikarz w pewien konsekwentny sposób nazywał konkretne jednostki terytorialne, dobrze obrazuje przykład używania przez niego terminu *pagus* na określenie organizmów plemiennych, w tym także śląskich. W tej sprawie wypowiedział się Stanisław Rosik, „Ślązański” Śląsk? *Od Geografa Bawarskiego i Kroniki Thietmara do... współczesnych mitologizacji przeszłości*, [w:] *Silesia Historica*, s. 140–142. Szerzej o systemie władztw gruntowych i terytorialnych funkcjonujących na obszarze dzisiejszych Niemiec w średniowieczu zob. m.in. Sławomir Gawlas, *O kształt zjednoczonego Królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społecznoustrojowej odrębności Polski*, Warszawa 1996 (Res Humanae, 1).

²⁵ Paweł Babij, *Wojskowość Słowian Połabskich*, t. 1, Wrocław 2017 (Wrocławskie Studia z Historii Wojskowości, t. 5), s. 210–228.

okręgi, w ramach których rekrutowano wojsko (pospolite ruszenie)²⁶. Rodzi się jednak pytanie: czy ze względu na brak informacji źródłowych możemy całkowicie bezkrytycznie przeszczepiać stosunki obserwowane na rdzennych ziemiach frankijskich na tereny zamieszkałe przez Słowian Zachodnich, które w X w. podlegały władzy Ludolfingów?

Pomimo tych zastrzeżeń na podstawie przekazu biskupa Thietmara w polskiej historiografii – jak już wskazano powyżej w naszym artykule – uznaje się przeważnie, że przedmiotem zatargu musiał być obszar, który podlegał w momencie powstania sporu Mieszkowi I, a do którego rościł sobie prawa Bolesław II. Prawdopodobnie władza księcia Polan była na tym terytorium dość świeża, co dodatkowo rozsierdziło czeskiego księcia. Stąd też wielu badaczy – szczególnie od drugiej połowy XX w., tj. po włączeniu Śląska do powojennej Polski – zaczęło skłaniać się do poparcia tezy, iż w istocie przedmiotem sporu była kraina śląska, której podbój przebiegał – jak się obecnie najczęściej przyjmuje – dwuetapowo. Do 985 r. władztwo piastowskie miało oprzeć swoje granice na Odrze, by w kolejnych latach poszerzyć swój zasięg o ziemie leżące na lewym brzegu rzeki, sięgając aż po linię Sudetów. Potwierdzeniem takiej wizji ekspansji państwa Mieszka I okazała się zaś wzmianka Mnicha Sazawskiego o utracie przez Czechów Niemczy, która w tym wypadku byłaby tożsama z Niemczą śląską.

Na korzyść tej tezy zdają się przemawiać wyniki prac archeologicznych przeprowadzonych na grodzisku w Niemczy (m.in. przez Józefa Kaźmierczyka i Krzysztofa Jaworskiego), które zinterpretowała przed kilku laty, nawiązując także do rezultatów własnych badań, Aleksandra Pankiewicz²⁷. Według wrocławskiej archeolog forma, a także styl, dużej części zidentyfikowanej ceramiki, naczyń z tzw. kielichowatym wylewem, zdradza wyraźne podobieństwa do naczyń znanych z terenów Czech, co potwierdzać ma – jej zdaniem – czeskie wpływy na tym terenie. Mają je dokumentować też pozostałości wału grodowego w Niemczy, obłożonego kamienną oblicówką, datowanego metodą dendrochronologiczną na 973 r., oraz znajdujące się w pobliżu tego ośrodka cmentarzyska szkieletowe (stanowisko

---

²⁶ *Ibidem*, s. 241–242 dokonał jedynie opisu tegoż konfliktu z punktu widzenia tematu swojej pracy, nie odnosząc się do obszernej dyskusji nad *regnum ablatum*. Zostało to już podniesione w recenzji tej monografii, zob. Piotr Piętkowski, [rec.] Paweł Babij, *Wojskowość Słowian Polabskich, t. 1, Wrocław 2017 (Wrocławskie Studia z Historii Wojskowości, t. 5), ss. 335 + mapa, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”*, 73 (2018), 2, s. 146–147.

²⁷ Aleksandra Pankiewicz, *Relacje kulturowe południowego Śląska i północnych Moraw i Czech w IX–X wieku w świetle źródeł ceramicznych*, Wrocław 2012 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No 3372, *Studia Archeologiczne*, 43), s. 13, 188–191, 267–270.

Niemcza II), którego początki wyznacza obecność w grobach monet z lat 80. X w. Wszystkie te elementy poświadczają, iż chrześcijaństwo dotarło w to miejsce przed 990 r., czyli za pośrednictwem Czech. Argumenty zestawione przez badaczkę przemawiają więc za tym, że Mnich Sazawski, wspominający utratę grodu w Niemczy, najprawdopodobniej miał na myśli ośrodek śląski, a nie łużycki.

Propozycja jednoznacznej identyfikacji Niemczy z grodem położonym na terytorium plemiennym Ślęzan nie wytrzymuje jednak kontrargumentów przytoczonych przed kilku laty przez D.A. Sikorskiego, który wykazał, iż po gruntownym przestudiowaniu źródeł pisanych okazuje się, że znana powszechnie zapiska autorstwa Mnicha Sazawskiego *item eodem anno Nemcis perdita est*, zamieszczona pod rokiem 990, w pierwotnym zapisie *Roczników praskich* występuje jako *Henicis perdita est*²⁸. Wskazuje on przy tym na wcześniejszy pogląd Gerarda Labudy, który zaznaczył, że powyższą wzmiankę należy odczytywać w kontekście nie utraty tego ośrodka przez Czechów, a wręcz przeciwnie, zdobycia go przez nich i zniszczenia jako lokalnego ośrodka władzy²⁹. Już ułożenie *Henicis* z *Nemcis* jest ryzykowną interpretacją, która w dalszej kolejności podaje w wątpliwość całą dyskusję odnośnie do identyfikacji grodu z Niemczą śląską lub Niemczą łużycką, która towarzyszy od lat wymianie poglądów nad *regnum ablatum*³⁰. Wydaje się więc, że pierwszym krokiem jest oddzielenie tej sprawy od właściwej dyskusji na temat zabranego władztwa i poprowadzenie jej jakby osobnym torem³¹. Nie oznacza to, że oderwiemy całkowicie spór o zabrane władztwo od kontekstu czasowego, gdyż posiadamy dla niego zupełnie inne punkty zaczepienia.

Za dolną granicę tych wydarzeń powinien uchodzić epizod opisujący zdobycie przez Czechów Miśni³². Możliwe, że jest on swego rodzaju zapowiedzą konfliktu

²⁸ Sikorski, *Początki Kościoła*, s. 90–91. Problem poruszał też wcześniej Tyszkiewicz, *Przylączenie Śląska*, s. 144. Nieco inaczej całą dyskusję na ten temat przedstawiła Matla-Kozłowska, *Państwa Piastów*, s. 35, przyp. 108. Zob. też wyżej, przyp. 2.

²⁹ Gerard Labuda, *Jeden czy dwa roczniki niemieckie u podstaw polskiego rocznikarstwa?*, „Studia Źródłoznawcze”, 39 (2001), s. 18 przyp. 41 oraz Sikorski, *Początki Kościoła*, s. 91–94.

³⁰ Zob. wyżej, przyp. 6.

³¹ W cieniu utraty Niemczy, w polskiej historiografii przemycana jest wiadomość, odnotowana w *Rocznikach hildesheimskich*, również pod tą samą datą, o konflikcie zbrojnym zaistniałym między Mieszkiem I a Bolesławem II, zob. *Annales Hildesheimenses*, bearb. Georg Waitz, Hannoverae 1878 (*Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicae*, Bd. 8), s. 25. Jak zaznaczył Moździoch, *Śląsk między Gnieznem a Pragą*, s. 183, to właśnie te trzy relacje – wiadomość z kroniki Thietmara, przekaz Mnicha Sazawskiego inspirowany *Rocznikami praskimi*, a także zapiska *Roczników hildesheimskich* – stanowią całą podstawę źródłową na temat omawianych przez nas wydarzeń.

³² *Kronika Thietmara*, ks. IV, s. 150–151.

o *regnum ablatum* opisywanego w dziele merseburskiego kronikarza zaledwie parę kart dalej. Nie można zatem wykluczyć, że Thietmar, konstruując narrację odnośnie do sporu o zabrane władztwo, odniósł się do wydarzeń związanych z jedną z trzech cesarskich wypraw z lat 985–987 na bliżej nieokreślonych Słowian, bądź opisał wydarzenia będące konsekwencją ostatniej z nich, a wówczas spór Mieszka I z Bolesławem II datowalibyśmy na 988 bądź 989 r.³³ Ostatnio P. Babij podzielił opinię niektórych badaczy, uznając, że najazdy te były wymierzone bezpośrednio przeciwko Czechom jako odwet za podstępne – jak je ukazał w swym dziele biskup Merseburga – zajęcie Miśni³⁴. Przeciwko dacie 990 r., jako właściwemu terminowi opisywanych przez biskupa merseburskiego zajęć, przemawia też chronologia wydarzeń odnotowanych w dalszym tekście kroniki. Najpierw Thietmar podaje, że ocaleni grafowie sascy powrócili do cesarzowej Teofano, a następnie opisuje ostatnie dni jej życia oraz śmierć, kładzioną na 15 VI 990 lub 991 r., poprzedzone zaobserwowaniem w 989 r. komety³⁵. Kronikarz podał, że spór o zabrane władztwo rozgrywał się w lipcu nieokreślonego roku, zatem musiał mieć miejsce co najmniej rok albo dwa lata wcześniej. Bardziej uzasadnione jest więc ostrożne datowanie zatargu o *regnum ablatum* na drugą połowę lat 80. X w.³⁶, niż wskazywanie konkretnej daty w postaci roku 990. Najważniejsza jest przy tym konkluzja, iż utrata Niemczy oraz konflikt Bolesława II z Mieszkiem I mogły być w istocie zupełnie niezależnymi od siebie epizodami.

Odrzucając zatem interpretację łączącą wzmiankę Mnicha Sazawskiego z opisywanymi przez Thietmara wydarzeniami, okaże się, że Śląsk lub jego część (znana biskupowi Merseburga, jak kraj Dziadoszan czy Ślężan bądź obszar na południe od Odry) nie muszą być właściwym rozwiązaniem dla zagadki *regnum ablatum*, gdyż w tym wypadku nie posiadamy wzmianek w źródłach pisanych, które świadczyłyby, iż w tym czasie nakładały się tu interesy obydwu antagonistów³⁷. Ponadto W. Korta, komentując przedstawione przez Thietmara grabieże

---

³³ *Annales Quedlinburgensis*, bearb. Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1839 (*Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis*, Bd. 3), s. 67.

³⁴ Babij, *Wojskowość Słowian Połabskich*, s. 138–139.

³⁵ *Kronika Thietmara*, ks. IV, s. 164–167.

³⁶ Do takiej datacji przychylił się w swojej syntezie Buko, *Archeologia wczesnośredniowiecznej Polski*, s. 192, który datę sporu książąt słowiańskich określił na 985 r.

³⁷ Skomplikowaną sytuację tych ziem w kontekście wschodniej ekspansji Cesarstwa na tereny połabskie przedstawiła Matla-Kozłowska, *Pierwsi Przemysłidzi*, s. 218–219. Jej wnioski warto skonfrontować z uwagami Sikorskiego, *Początki Kościoła*, s. 11–19, który stawia w swej pracy zasadne pytanie o sens koncepcji zakładającej podporządkowanie ziem dzisiejszej południowej Polski monarchii Przemysłidów w X w.

wojsk Bolesława II, uznał, że trudno byłoby je logicznie wytłumaczyć, gdyby rzeczywiście dotyczyły one terytorium od dawna podległego władcom Czech i dopiero co utraconego na rzecz Polski, stąd Śląsk bądź jego część – jego zdaniem – również nie nadają się na przedmiot omawianego sporu³⁸. Podobne spostrzeżenie można zarazem odnieść do Małopolski³⁹. Dotychczasowe wyniki prac archeologicznych w tamtejszych ośrodkach, takich jak: Kraków-Wawel, Stradów i Naszowice, nie potwierdzają śladów pożogi czy zniszczeń w końcu X w., z którymi miałyby się wiązać przejęcie przez władztwo piastowskie ziem dzisiejszej południowej Polski⁴⁰. Na tym gruncie pozostaje nam zatem ponowne rozważenie koncepcji W. Korty i osadzenie przedmiotu opisywanych przez Thietmara działań na szeroko rozumianym obszarze Łużyc. Tu zaś rolę zarzewia konfliktu mogą odgrywać większe terytoria plemienne Łużyczan i Milczan⁴¹.

Pierwszą możliwością może być wskazanie terytorium plemienia Łużyczan, leżącego na Łużycach Dolnych, a nawet dokładniej kraju Słupian, jak postulowali

---

³⁸ Korta, *Milsko i Łużyce*, s. 144. Zdanie to próbuje podważyć Matla-Kozłowska, *Państwa Piastów*, s. 35, wskazując, że Thietmar chciał przemilczeć fakt aneksji Łużyc przez Czechy w 984 r.

³⁹ Pozostawiamy tu na marginesie żywą swego czasu dyskusję nad interpretacją Labudy odnośnie do wzmianki z kroniki Kosmasa, który pod 999 r. zanotował, że Mieszko miał zdobyć Kraków. Dariusz A. Sikorski, *Kościół w Polsce za Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Rozważania nad granicami poznania historycznego*, Poznań 2011 (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Seria Historia, nr 216), s. 280–281; *idem*, *Początki Kościoła*, s. 84–90, uznał tę datę za błąd kronikarza i zaproponował przeniesienie rozgrywających się wówczas wydarzeń na rok 989. Tylko bezgraniczne zawierzenie tej hipotezie uzasadniałoby – w naszej ocenie – głosy przychylające się do utożsamienia *regnum ablatum* z Małopolską. Niemniej w świetle relacji Ibrahima ibn Jakuba, księżę czeski Bolesław I Srogi był panem Pragi i Krakowa, co mogłoby świadczyć o tym, że Małopolska jako region zaistniała już w X w.

⁴⁰ Zob. Buko, *Archeologia wczesnośredniowiecznej Polski*, s. 199–200, gdzie rozwija to spostrzeżenie, czerpiąc inspirację ze starszej koncepcji Stanisława Zakrzewskiego (zob. wyżej, przyp. 10), upowszechnionej następnie przez Henryka Łowmiańskiego (zob. wyżej, przyp. 8), w świetle której Małopolska mogłaby pozostawać wówczas pod władaniem Bolesława Chrobrego z nadania samego Bolesława II Pobożnego (a był on przecież jego stryjem), co wyjaśniałoby brak jakichkolwiek śladów wskazujących na podbój tej krainy w końcu lat 80. X w. Opcji małopolskiej jest przeciwny także Sikorski, *Początki Kościoła*, s. 96–102, który przytacza argumenty – zarówno historyczne, jak i archeologiczne – negujące jej rację bytu, przychylając się do identyfikacji zagarniętej krainy ze Śląskiem.

⁴¹ Chodzi tu o wymienione przez tzw. Geografa Bawarskiego, sąsiadujące ze sobą, plemiona Łużyczan (*Lunsizi*) i Milczan (*Milzane*), które zgodnie z tym źródłem miały posiadać po 30 (najprawdopodobniej) grodów, co w ramach przywołanego źródła lokuje te jednostki jako jedne z większych, zob. Stanisław Zakrzewski, *Opis grodów i terytoriów z północnej strony Dunaju czyli t. z. Geograf Bawarski*, Lwów 1917 (Archiwum Naukowe. Wydawnictwo Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, dział I, t. IX, z. 1), s. 63–68.

m.in. Grzegorz Domański⁴², a nie tak dawno czeski badacz David Kalhous⁴³. Jerzy Nalepa oraz Kazimierz Myśliński byli zaś skłonni łączyć pewną grupę Słowian, kryjącą się pod użytym przez Widukinda z Korbei w *Dziejach Saskich* terminem *Licikavici*, z odłamem Łużyczan podległym władzy księcia Polan⁴⁴. Tym samym moglibyśmy stwierdzić, że arena działań wydarzeń *regnum ablatum* (czyli kraj Słupian) była nieodległa okolicom, które stanowiły przedmiot walk sił Mieszka I z Sasami kilkanaście lat wcześniej (bitwa pod Cedynią 972 r.)⁴⁵. Nadmienmy jednak, że w wydanym zaraz po II wojnie światowej dziele pt. *Studia nad początkami państwa polskiego* jego autor Gerard Labuda próbował identyfikować poddanych Mieszka I określonych mianem *Licikavici* akurat z położonym bardziej na północ plemieniem Lubuszan⁴⁶. Interpretując źródła historyczne, wiemy, że książkę Mieszko I walczył ze zmiennym szczęściem na Połabiu w latach 60. X w. o te ziemie z Lucicami wspieranymi przez banitę saskiego Wichmana⁴⁷. Początkowo poniósł dość dotkliwe porażki, tracąc m.in. brata. Nie jest też chyba przypadkiem, że w tym samym okresie Thietmar informuje, że Gero, margrabia Marchii Wschodniej, podporządkował zwierzchnictwu cesarza Ottona I Łużyczan, Słupian, a także

⁴² Grzegorz Domański, *Osadnictwo nad Dolną Nysą Łużycką we wczesnym średniowieczu*, „Silesia Antiqua”, 29 (1983), s. 96.

⁴³ David Kalhous, *Anatomy of a Duchy. The Political and Ecclesiastical Structures of Early Přemyslid Bohemia*, Leiden–Boston 2012 (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, vol. 19), s. 64.

⁴⁴ Jerzy Nalepa, *Słowiańszczyzna północno-zachodnia. Podstawy jedności i jej rozpad*, Poznań 1968, s. 273; Kazimierz Myśliński, *Polska wobec Słowian Połabskich do końca wieku XII*, wyd. 2, Wodzisław Śląski 2011, s. 22–23. Czy w takim razie Lubuszanie mogli być wschodnim odłamem Łużyczan, jak chcieliby tego obaj badacze? Trudno o jednoznaczną odpowiedź, lecz jest to kusząca perspektywa dla dalszych badań.

⁴⁵ Pojawia się tu problem ustalenia, czy kraj Słupian należy zaliczyć do Łużyc Dolnych, czy też Łużyc Górnych, które to regiony historyczne ukształtowały się tak naprawdę w późniejszym okresie. Badacze są w tej sprawie podzieleni, aczkolwiek najczęściej opowiadają się za jego przynależnością do Łużyc Dolnych. Więcej o terytorium Słupian, zwłaszcza w kontekście postanowień bulli z 995 r. dla biskupstwa miśnieńskiego, zob. Krzysztof Fokt, *Między Pragą a Miśnią: o lokalizacji Pobarane i Trebouane raz jeszcze*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 69 (2014), 1, s. 14–15. Zdobyty przez Bolesława II Pobożnego gród, wierny Mieszкови I, musiał również znajdować się w tej okolicy, skoro Thietmar opisuje całą dalszą historię związaną z wypuszczeniem z niewoli przedstawicieli Cesarstwa i ich ucieczką przed pościgiem Luciców.

⁴⁶ Zob. Gerard Labuda, *Studia nad początkami państwa polskiego*, t. 1, wyd. 3, Wodzisław Śląski 2012, s. 111–118.

⁴⁷ *Widukindi monachi Corbeiensis rerum gestarum Saxoniarum libri tres*, bearb. Georg Waitz, Karl Andreas Kehr, neu bearb. Paulus Hirsch, Hannoverae 1935 (*Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicae*, Bd. 60), ks. III, s. 66–68. Więcej informacji źródłowych o tej postaci zob. *Kronika Thietmara*, ks. II, s. 58–59.

Mieszka wraz z jego poddanyymi⁴⁸. Niekorzystna dla władcy Polan sytuacja odwróciła się dopiero po śmierci Gerona w 965 r. We wrześniu 967 r., w bitwie stoczonej gdzieś na Pomorzu Zachodnim (dokładne miejsce nie jest znane), odniósł on kluczowe zwycięstwo nad przeciwnikami. Dowodzący ich siłami Wichman zmarł na skutek odniesionych na polu walki ran⁴⁹.

Problem polega jednak na tym, że terytorium plemienia Łużyczan – bądź nawet Lubuszan – było znacznie oddalone od władztwa czeskiego i trudno założyć, że któreś z nich stało się obiektem spornym, gdyż nie ma przesłanek przemawiających za tym, by władcy czescy rościli sobie prawa do Łużyc Dolnych⁵⁰. Pod tym względem terytorium Łużyczan nie spełnia warunku, jakim jest pierwotne posiadanie tej ziemi przez władców Czech, gdyż roszczenie Bolesława II w postaci oddania mu *regnum sibi ablatum* nie miałyby w tych stronach jakiegokolwiek uzasadnienia. Sam Thietmar także nie zaznaczył wprost, że przedmiotem sporu książąt Czech i Polski była jakaś część tego obszaru, chociażby w postaci nadmiennej przez niego ziemi Słupian, którą uczynił w swym dziele areną dla całego konfliktu.

W takim wypadku lepszym rozwiązaniem byłoby wskazanie na kraj Milczan (względnie całą Marchię Miśnieńską), znajdujący się na Łużycach Górnych jako właściwe zarzewie konfliktu. Wychodząc od interpretacji W. Korta, można wskazać na wiele argumentów przemawiających za możliwym objęciem tych terenów przez Mieszka I pod koniec jego panowania, który prawdopodobnie mógł dźwżyć je właśnie jako lennik cesarski⁵¹. Na podstawie kroniki Thietmara wiemy, że Czesi byli zainteresowani również w tym czasie terenami Marchii Miśnieńskiej, której znaczną część stanowiła ziemia milska. Jak już wspomnieliśmy, w 984 r. oddziały Bolesława II weszły do Miśni i przebywały tam co najmniej przez kolejny rok. Możliwe, że opuszczenie przez nich tego grodu miało związek z działaniami wojennymi na Połabiu między 985 a 987 r. Roczniki hildesheimskie wspominają chociażby, że w pierwszych dwóch wyprawach na tereny połabskie Mieszko I swoimi siłami wspomagał oddziały króla Ottona III⁵².

⁴⁸ *Kronika Thietmara*, ks. II, s. 88–93. Odnośnie do dyskusji o właściwym obszarze trybutarynym zob. Strzelczyk, *Mieszko Pierwszy*, s. 152–157.

⁴⁹ *Widukindi monachi Corbeiensis*, ks. III, s. 69.

⁵⁰ Z relacji Thietmara o zdobyciu Miśni (zob. wyżej, przyp. 32) dowiadujemy się, że Czesi w latach 80. X w. sprawowali władzę na południowym Połabiu nad Nizanami, Głomaczami i – najdalej na północ osiedlonymi – Mogilanami.

⁵¹ Korta, *Milsko i Łużyce*, s. 153–156.

⁵² Zob. wyżej, przyp. 31.

Wacław Korta dość przekonująco wykazał, że w wyniku tych działań Mieszko mógł zdobyć, lub otrzymać w podziękowaniu od króla niemieckiego, przyrzeczone mu ziemie na Połabiu, w tym zapewne kraj Milczan, co można datować na 986 r., a realną władzę nad tym terytorium roztoczył rok później po przewyciężeniu pretensji Bolesława II Pobożnego⁵³. W nekrologu fuldańskim widnieje zaś zapis w pierwszym wariantcie *Misicho com[es] et ScI[avus]*, w drugim zaś zapisany też jako *Misicho mar[chio]*, co niektórzy badacze – w tym W. Korta – próbowali interpretować jako bezpośredni dowód na posiadanie przez władcę Polan tytułu margrabiego z jakiejś części terytorium Cesarstwa⁵⁴. Wspomniana koncepcja tego badacza o panowaniu w tych stronach między 987 a 992 r. księcia Polan, jako lennika (margrabiego cesarskiego), jest więc wielce interesująca, gdyż dopiero po śmierci Mieszka, a dokładniej od 993 r. kronikarz Thietmar tytułuje w swym dziele Ekkeharda margrabią miśnieńskim, natomiast wcześniej jest on określany mianem komesa⁵⁵. Nie jest wykluczone, że mielibyśmy tu do czynienia – na co zwraca uwagę P. Wiszewski – z tytułem przysługującym Mieszkowi z racji jego małżeństwa z Odą, córką Dytryka z Haldensleben, margrabiego Marchii Północnej (zm. 985 r.)⁵⁶.

Warto pamiętać też o krótkotrwałym małżeństwie Mieszkowego syna, młodego podówczas Bolesława Chrobrego z córką margrabiego miśnieńskiego Rygdaga (ok. 984–985/986 r.), a następnie (po jego unieważnieniu i kolejnym związku z księżniczką węgierską) z Emnildą, córką niezidentyfikowanego księcia Dobromira, który to najprawdopodobniej rządził jednym z organizmów plemiennych na Połabiu, być może – jak sądzą niektórzy historycy – krajem Milczan⁵⁷. Zakwestionowanie pozycji Mieszka, a co za tym idzie nadań ziemskich w tych stronach przez Bolesława II Pobożnego (gdyż godziły bezpośrednio w jego pozycję) byłoby więc idealnym pretekstem do wszczęcia działań opisanych przez kronikarza merseburskiego Thietmara w końcu lat 80. X w. Spór dotyczyłby w takim wypadku kon-

⁵³ Korta, *Milsko i Łużyce*, s. 156.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 155 i przyp. 73; Strzelczyk, *Mieszko Pierwszy*, s. 169; Sikorski, *Początki Kościoła*, s. 96, zgodnie podkreślają znaczenie tego zapisu. Szerzej na jego temat zob. Wiszewski, *Domus Bolezlai*, s. 487–492.

⁵⁵ Korta, *Milsko i Łużyce*, s. 162–163.

⁵⁶ Przemysław Wiszewski, *Mieszko I jako komes i margrabia w pamięci mnichów z Fuldy. Przyczynek do problemu obecności Piastów w świecie arystokracji ottońskiej Rzeszy*, [w:] *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*, red. Antoni Barciak, Katowice 2007, s. 189–198; *idem*, *Domus Bolezlai*, s. 489 i 492.

⁵⁷ W tej sprawie zob. Jerzy Strzelczyk, *Bolesław Chrobry*, Poznań 1999, s. 26–30.

kretnego newralgicznego terytorium przekazanego przez Ottona III w lenno władcy Polan, do którego prawa rościł też sobie książę czeski. Oddalony od jego władztwa teatr działań (kraj Słupian) mógłby zaś uzasadnić, dlaczego wycofujące się wojska czeskie zdecydowały się na spustoszenie okolicznych ziem, gdyż nie były one w żaden sposób przynależne Czechom. Niewykluczone, że informacja o kolejnym, tym razem już zbrojnym, konflikcie czesko-polskim powiązana jest z działaniami 990 r., w wyniku którego doszło do spustoszenia którejs z Niemcz (łużyckiej bądź śląskiej)⁵⁸.

To wszystko należy też odnieść do znanych nam postanowień zjazdu gnieźnieńskiego z roku 1000, w wyniku którego miało powstać biskupstwo we Wrocławiu, co jednoznacznie przemawia za opanowaniem tego terenu przez władztwo Bolesława Chrobrego⁵⁹. Źródła archeologiczne wskazują, że zapewne około połowy lat 80. X w. powstają grody w Opolu, we Wrocławiu oraz w Głogowie, które noszą znamiona przemawiające za wielkopolską proveniencją ich wznoszenia (konstrukcja hakowa grodów), a ich datowanie potwierdzone zostało za pomocą metody dendrochronologicznej⁶⁰. Jest to dowód na to, że zapewne w tym okresie władztwo piastowskie objęło swoim zasięgiem co najmniej linię Odry – co zresztą potwierdza wymowa regestu *Dagome iudex*, który wzdłuż tej rzeki prowadzi południowo-zachodnią granicę państwa *Schinesghe* – z pewnym wyłomem w kierunku terytorium Milczan⁶¹. Kraj Milczan, ziemia Łużyczan, ale też lewobrzeżna część Śląska leżały zatem – w świetle tego źródła – poza obszarem darowanym św. Piotrowi. Podobnie *pagus* Dziadoszan, sąsiadujący bezpośrednio z krajem

⁵⁸ Dla przykładu Sikorski, *Kościół w Polsce*, s. 280, rozważa zapiskę o utracie Niemczy w kontekście koncepcji czeskiego panowania na Śląsku, co pokazuje, że niekoniecznie należy wiązać ją tylko z dyskusją nad *regnum ablatum*. Zob. też wyżej, przyp. 6 i 28.

⁵⁹ Tło tego wydarzenia nakreślił wyczerpująco Strzelczyk, *Bolesław Chrobry*, s. 32–34, 44–88. O erygowaniu biskupstwa wrocławskiego zob. m.in. Kazimierz Doła, *Dzieje Kościoła na Śląsku*, cz. 1: *Średniowiecze*, Nysa 1993, s. 19–21. Ciekawą kwestią badawczą jest także nieco późniejsza tradycja przypisująca utworzenie nowego arcybiskupstwa nie w Gnieźnie, lecz w Pradze. Odnośnie do tego problemu zob. Sikorski, *Kościół w Polsce*, s. 405–430.

⁶⁰ Możdziuch, *Śląsk między Gniezmem a Pragą*, s. 171.

⁶¹ *Kodeks dyplomatyczny Śląska. Zbiór dokumentów i listów dotyczących Śląska = Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae*, t. 1 (*obejmujący lata 971–1204*) (dalej: KDS, t. 1), wyd. Karol Maleczyński, Wrocław 1956, nr 2, s. 3–9: „[...] et ab ipsa Cracooa usque ad flumen Oddere recte in locum, qui dicitur Alemure, et ab ipsa Alemura usque in terram Milze et a fine Milze recte intra Oddere et exinde ducente iuxta flumen Oddera usque in (predictam) civitatem Schinesghe”. Więcej o *Dagome iudex* zob. m.in. Brygida Kürbis, *Dagome iudex – studium krytyczne*, [w:] *eadem*, *Na drogach historii*, t. 2: *O świadectwach do dziejów kultury Polski średniowiecznej*, Poznań 2001, s. 9–87; Gerard Labuda, *Stan dyskusji nad dokumentem Dagome iudex i państwem Schinesghe*, [w:] *Civitas Schinesghe*, s. 9–17.

Milczan, według wymowy dokumentu biskupstwa miśnieńskiego z 995 r. kościelnie przynależał do diecezji miśnieńskiej⁶². Wydaje się, co słusznie podniósł kilkanaście lat temu Lech Leciejewicz, że dopiero pielgrzymka Ottona III do grobu św. Wojciecha i powitanie go przez księcia Bolesława Chrobrego nieopodal Głogowa – a nie wcześniejsze podboje – utwierdziła posiadanie tego obszaru przez wczesne władztwo piastowskie⁶³. Wyjaśnia to, dlaczego cesarz wybrał akurat ten trakt w drodze do Gniezna, a ominął, jak się wydaje, bardziej dogodną przeprawę w okolicach Krosna Odrzańskiego. Dalsze zmiany były już podyktowane polityką Bolesława Chrobrego, który rozszerzył granice swojej dziedziny o tereny łżyckie, morawskie oraz przejściowo czeskie. Proces przyłączania kolejnych obszarów śląskich do władztwa pierwszych Piastów był zarazem rozłożony w czasie i dopiero późniejsze zmiany polityczne, kościelne i administracyjne spowodowały wytyczenie granicy południowej tego regionu i poprowadzenie jej wzdłuż leśnych sudeckich ostępów⁶⁴.

W świetle powyższych argumentów spór o *regnum ablatum* trudno jednoznacznie pogodzić z faktem poszerzenia władztwa piastowskiego o Śląsk czy Małopolskę, gdyż w czasach konfliktu Mieszka I z Bolesławem II oba te duże regiony nie były jeszcze w pełni terytorialnie ukształtowane. Jeżeli przychylimy się więc do terytorialnej interpretacji omawianego zatargu, swą uwagę powinniśmy skierować w stronę podziałów plemiennych funkcjonujących podówczas w tej części Europy. Użycie przez Thietmara terminu *regnum*, a nie *pagus*, wskazywałoby jednak, że sporna ziemia znajdowała się w końcu X w. pod panowaniem Cesarstwa, stąd jej lokalizacja na Łżycach (bądź w ich bezpośrednim pobliżu)

---

⁶² KDŚ, t. 1, nr 1, s. 1–3; nr 3, s. 9–12. Badacze, zwłaszcza polscy, dzielą się w ocenie tych dokumentów na przeciwników oraz zwolenników ich autentyczności. Problem ten został ostatnio poruszony przez Sikorskiego, *Początki Kościoła*, s. 81–84, i Fokta, *Między Pragą a Miśnią*, s. 14. Obaj badacze przychylają się do uznania wspomnianych dyplomów za źródła autentyczne, przy czym stoją na stanowisku, że ich postanowienia albo nie weszły w życie (nie zostały wszak pierwotnie opieczętowane i dopiero po pewnym czasie uwierzytelniono je przez przywieszenie pieczęci cesarza Ottona III), albo nie były respektowane wobec zmian zaszłych w roku 1000.

⁶³ Lech Leciejewicz, *Z Miśni do Głogowa, czyli cesarz Otton III na Śląsku*, [w:] *Trakt cesarski: Hawa – Gniezno – Magdeburg*, red. Wojciech Dzieduszycki, Maciej Przybył, Poznań 2002 (Bibliotheca Fontes Archaeologici Posnanienses, vol. 11), s. 123–128.

⁶⁴ Wystarczy wspomnieć, że w końcu XI w. Czesi, po spustoszeniu okolic Barda, założyli gród w Kamieńcu [Ząbkowickim], co znakomicie obrazuje kształtowanie się granicy polsko-czeskiej jeszcze w tym czasie, zob. *Kosmasa Kronika Czechów*, przekł., wstęp i oprac. Maria Wojciechowska, Warszawa 1968, s. 94. Zapewne dopiero pokój zawarty w 1137 r. w Kłodzku między Bolesławem Krzywoustym a księciem czeskim Sobiesławem mógł przyczynić się do okrzepnięcia południowej granicy państwa polskiego.

wydaje się najlepszym wariantem rozwiązania zagadki zabranego władztwa. Powyższe rozważania sygnalizują też potrzebę zmiany postrzegania tego epizodu w historiografii, a co za tym idzie tworzenia narracji na poziomie ujęć syntetycznych. Pewnym sygnałem bardziej wyważonego podejścia jest ujęcie konfliktu o *regnum ablatum* przez Stanisława Rosika w monografii Dolnego Śląska⁶⁵. Należy zatem podkreślić, że stanowisko W. Korta dotyczące identyfikacji części Łużyc (najprawdopodobniej kraju Milczan) jako poszukiwanego zabranego władztwa jest – w opinii piszącego te słowa – jak do tej pory najlepiej uargumentowaną koncepcją funkcjonującą w polskiej nauce.

SUMMARY

The article presents the contemporary discussion among medievalists on the conflict that occurred at the end of 10th century between Mieszko I, duke of Polans, and Boleslaus II the Pious, the ruler of Bohemia; such conflict has been mentioned by Thietmar, bishop of Merseburg, in his chronicle. The dispute centered on a territory referred to as *regnum ablatum*. Author supports the interpretation by Władysław Korta from the end of 20th century, who in one of his articles clearly stood for the territorial interpretation of the aforementioned conflict, indicating the land of Milczans (located at one time in Upper Lusatia) as the actual matter in dispute. Since we cannot achieve absolute certainty in solving the mystery of the “taken domain”, we should point at Lusatia, Silesia and Lesser Poland as regions where – according to the territorial interpretation – a specific smaller area should be searched for, to which the chronicler refers using the term *regnum*. There are also hypotheses interpreting the discussed historical account in a immaterial context – *regnum* is understood as the right of Boleslaus II to the royalty, or as a title, infringed by Mieszko I, to which Boleslaus II was entitled within the territorial structure of the empire. At this point of the discussion, one should depart from dating this misunderstanding to the year 990, which is accepted in academic research, and from associating it with a mention of the loss of Niemcza by the Bohemians, because those were probably two unrelated events.

---

⁶⁵ Badacz ten nie zdecydował się opowiedzieć jednoznacznie po którejś ze stron biorących udział w naukowej dyskusji, przedstawiając trzy równorzędne, najbardziej – jego zdaniem – przekonujące, koncepcje: łużycką, śląską i małopolską, zob. Stanisław Rosik, *Najdawniejsze dzieje Dolnego Śląska (do roku 1138)*, [w:] *Dolny Śląsk. Monografia historyczna*, red. Wojciech Wrzesiński, Wrocław 2006 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No 2880), s. 34–35.

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES

- Annales Hildesheimenses*, bearb. Georg Waitz, Hannoverae 1878 (*Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis*, Bd. 8).
- Annales Quedlinburgensis*, bearb. Georg Heinrich Pertz, Hannoverae 1839 (*Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis*, Bd. 3).
- Kodeks dyplomatyczny Śląska. Zbiór dokumentów i listów dotyczących Śląska = Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae*, t. 1 (obejmujący lata 971–1204), wyd. Karol Maleczyński, Wrocław 1956.
- Kosmasa Kronika Czechów*, przekł., wstęp i oprac. Maria Wojciechowska, Warszawa 1968.
- Kronika Thietmara*, tłum. i oprac. Marian Zygmunt Jedlicki, posłowie Krzysztof Ożóg, Kraków 2002.
- Kronika Thietmara*, wyd. i tłum. Marian Zygmunt Jedlicki, Poznań 1953.
- Letopisy pražské*, [w:] *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 2, cz. 2: *Letopisy pražské, letopisy české, letopisy hradištské a opatovické, letopisy Vincentia, kanovníka pražského, a Gerlacha, opata milevského, letopis domu ždárského*, ed. Josef Emler, Praha 1875, s. 376–380.
- Mnich Szawski*, [w:] *Kronikarze czescy: Kanonik Wyszehradzki, Mnich Szawski*, przekł., wstęp i komentarz Maria Wojciechowska, Warszawa 1978, s. 113–215.
- Mnich Sázawský*, [w:] *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 2: *Cosmae Chronicon Boemorum cum continuatoribus*, ed. Josef Emler, Praha 1874, s. 238–269.
- Św. Wojciecha biskupa i męczennika *życie pierwsze*, wyd. Jadwiga Karwasińska, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, seria nowa, t. 4, cz. 1, Warszawa 1962.
- Widukindi monachi Corbeiensis rerum gestarum Saxoniarum libri tres*, bearb. Georg Waitz, Karl Andreas Kehr, neu bearb. Paulus Hirsch, Hannoverae 1935 (*Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis*, Bd. 60).
- Babij Paweł, *Wojskowość Słowian Połabskich*, t. 1, Wrocław 2017 (Wrocławskie Studia z Historii Wojskowości, t. 5).
- Bogdanowicz Piotr, *Przynależność polityczna Śląska w X wieku. Dzieje problemu oraz próba jego rozwiązania*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968 (Monografie Śląskie Ossolineum, 15).
- Buko Andrzej, *Archeologia wczesnośredniowiecznej Polski. Odkrycia – hipotezy – interpretacje*, Warszawa 2005.
- Cuius Regio? *Ideological and Territorial Cohesion of the Historical Region of Silesia (c. 1000–2000)*, eds. Lucyna Harc, Przemysław Wiszewski, Rościślaw Żerelik, vol. 1: *The Long Formation of the Region Silesia (c. 1000–1526)*, ed. Przemysław Wiszewski, Wrocław 2013.
- Dola Kazimierz, *Dzieje Kościoła na Śląsku*, cz. 1: *Średniowiecze*, Nysa 1993.

- Domański Grzegorz, *Osadnictwo nad Dolną Nysą Łużycką we wczesnym średniowieczu*, „Silesia Antiqua”, 29 (1983), s. 65–109.
- Fokt Krzysztof, *Governance of a Distant Province in the Middle Ages. Case Study on Upper Lusatia*, Berlin 2017.
- Fokt Krzysztof, *Między Pragą a Miśnią: o lokalizacji Pobaran i Trebouane raz jeszcze*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 69 (2014), 1, s. 3–21.
- Gawlas Sławomir, *O kształt zjednoczonego Królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społecznoustrojowej odrębności Polski*, Warszawa 1996 (Res Humanae, 1).
- Grabski Andrzej F., *Wyprawa Bolesława II na Polskę (990) a przynależność polityczna Śląska w X wieku. W związku z książką Piotra Bogdanowicza*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 24 (1969), 3, s. 419–435.
- Kalhous David, *Anatomy of a Duchy. The Political and Ecclesiastical Structures of Early Přemyslid Bohemia*, Leiden–Boston 2012 (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, vol. 19).
- Kętrzyński Wojciech, *Granice Polski w X w.*, „Rozprawy Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie”, ser. 2, t. 5 (ogólnego zbioru t. 30) (1894), s. 1–32.
- Korta Waław, *Milsko i Łużyce w polityce pierwszych Piastów*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 45 (1990), 2, s. 141–184.
- Kürbis Brygida, *Dagome iudex – studium krytyczne*, [w:] *eadem, Na progach historii*, t. 2: *O świadectwach do dziejów kultury Polski średniowiecznej*, Poznań 2001, s. 9–87.
- Labuda Gerard, *Jeden czy dwa roczniki niemieckie u podstaw polskiego rocznikarstwa?*, „Studia Źródłoznawcze”, 39 (2001), s. 7–27.
- Labuda Gerard, *Mieszko I*, Wrocław 2002.
- Labuda Gerard, *Stan dyskusji nad dokumentem Dagome iudex i państwem Schinesghe*, [w:] *Civitas Schinesghe cum pertinentiis*, red. Wojciech Chudziak, Toruń 2003, s. 9–17.
- Labuda Gerard, *Studia nad początkami państwa polskiego*, t. 1, wyd. 3, Wodzisław Śląski 2012.
- Leciejewicz Lech, *Z Miśni do Głogowa, czyli cesarz Otton III na Śląsku*, [w:] *Trakt cesarski: Ilawa – Gniezno – Magdeburg*, red. Wojciech Dzeduszycki, Maciej Przybył, Poznań 2002 (Bibliotheca Fontes Archaeologici Posnanienses, vol. 11), s. 123–128.
- Łowmiański Henryk, *Początki Polski. Z dziejów Słowian w I tysiącleciu n.e.*, t. 5, Warszawa 1973.
- Matla-Kozłowska Marzena, *Państwa Piastów i Przemysłidów u schyłku X wieku – walka o regnum ablatum*, [w:] *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Materiały z konferencji naukowej, Gniezno, 27–29 września 2005 roku*, red. Józef Dobosz, Jakub Kujawiński, Marzena Matla-Kozłowska, Poznań 2007 (Publikacje Instytutu Historii UAM, 75), s. 17–46.

- Matla-Kozłowska Marzena, *Pierwsi Przemysłidzi i ich państwo (od X do połowy XI wieku). Ekspansja terytorialna i jej polityczne uwarunkowania*, Poznań 2008.
- Michałowski Roman, *Święty Wojciech – biskup reformator w Europie X wieku*, [w:] *Granica wschodnia cywilizacji zachodniej w średniowieczu*, red. Zbigniew Dalewski, Warszawa 2014, s. 169–210.
- Moździoch Sławomir, *Śląsk między Gnieznem a Pragą*, [w:] *Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, red. Henryk Samsonowicz, Kraków 2000, s. 169–198.
- Moździoch Sławomir, *Śląsk wczesnośredniowieczny w świetle badań archeologicznych i historycznych – crambe bis cocta?*, [w:] *Civitas Schinesghe cum pertinentiis*, red. Wojciech Chudziak, Toruń 2003, s. 51–87.
- Myśliński Kazimierz, *Polska wobec Słowian Połabskich do końca wieku XII*, wyd. 2, Wodzisław Śląski 2011.
- Nalepa Jerzy, *Słowiańszczyzna północno-zachodnia. Podstawy jedności i jej rozpad*, Poznań 1968.
- Naruszewicz Adam, *Historia Narodu Polskiego*, wyd. Jan Nepomucen Bobrowicz, t. 4, Lipsk 1836.
- Natanson-Leski Jan, *Rozwój terytorialny Polski. Od czasów najdawniejszych do okresu przebudowy państwa w latach 1569–1572*, Warszawa 1964.
- Pankiewicz Aleksandra, *Relacje kulturowe południowego Śląska i północnych Moraw i Czech w IX–X wieku w świetle źródeł ceramicznych*, Wrocław 2012 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No 3372, Studia Archeologiczne, 43).
- Piętkowski Piotr, *Historiograficzny spór o regnum ablatum*, [w:] *Problem pogranicza w średniowieczu. Materiały z XI Ogólnopolskiej Studenckiej Sesji Mediewistycznej*, red. Monika Jędrzejek, Kraków 2013, s. 33–44.
- Piętkowski Piotr, [rec.] *Paweł Babij, Wojskowość Słowian Połabskich, t. 1, Wrocław 2017 (Wrocławskie Studia z Historii Wojskowości, t. 5), ss. 335 + mapa*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 73 (2018), 2, s. 143–150.
- Rosik Stanisław, *Kształtowanie się Śląska (do 1163 r.). Czynniki integracji regionalnej*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 67 (2012), 4, s. 31–52.
- Rosik Stanisław, *Najdawniejsze dzieje Dolnego Śląska (do roku 1138)*, [w:] *Dolny Śląsk. Monografia historyczna*, red. Wojciech Wrzesiński, Wrocław 2006 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No 2880), s. 15–54.
- Rosik Stanisław *Najdawniejsza postać Śląska (do XIII w.). Pejzaż krainy a kształtowanie się śląskiej tożsamości regionalnej. Przykład Ślęzy i Trzebnicy*, [w:] *Śląsk. Kraj, ludzie, memoria a kształtowanie się społecznych więzi i tożsamości (do końca XVIII wieku) = Schlesien. Land, Leute, memoria und die Herausbildung der sozialen Bindungen und der Identitäten (bis zum Ende des 18. Jahrhunderts)*, red. Stanisław Rosik, Thomas Wunsch, Wrocław 2011 (Radices Silesiae – Silesiaca Radices, vol. 1), s. 63–74.
- Rosik Stanisław, „Ślężański” Śląsk? *Od Geografa Bawarskiego i Kroniki Thietmara do... współczesnych mitologizacji przeszłości*, [w:] *Silesia Historica. Badania nad historią Śląska. Metody i praktyka historiografii oraz nowe poszukiwania = Silesia*

- Historica. *Forschungen zur Geschichte Schlesiens. Methoden und Praxis der Historiographie und neue Untersuchungen*, red. Sławomir Moździoch, Stanisław Rosik, Thomas Wunsch, Wrocław 2012 (Radices Silesiae – Silesiaca Radices, vol. 2), s. 139–146.
- Sikorski Dariusz A., *Kościół w Polsce za Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Rozważania nad granicami poznania historycznego*, Poznań 2011 (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Seria Historia, nr 216).
- Sikorski Dariusz A., *Początki Kościoła w Polsce. Wybrane problemy*, Poznań 2012 (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Prace Komisji Historycznej, t. 70).
- Silesia Historica. *Badania nad historią Śląska. Metody i praktyka historiografii oraz nowe poszukiwania* = Silesia Historica. *Forschungen zur Geschichte Schlesiens. Methoden und Praxis der Historiographie und neue Untersuchungen*, red. Sławomir Moździoch, Stanisław Rosik, Thomas Wunsch, Wrocław 2012 (Radices Silesiae – Silesiaca Radices, vol. 2).
- Strzelczyk Jerzy, *Bolesław Chrobry*, Poznań 1999.
- Strzelczyk Jerzy, *Mieszko Pierwszy*, Poznań 1992.
- Śląsk. *Kraj, ludzie, memoria a kształtowanie się społecznych więzi i tożsamości (do końca XVIII wieku)* = *Schlesien. Land, Leute, memoria und die Herausbildung der sozialen Bindungen und der Identitäten (bis zum Ende des 18. Jahrhunderts)*, red. Stanisław Rosik, Thomas Wunsch, Wrocław 2011 (Radices Silesiae – Silesiaca Radices, vol. 1).
- Tyszkiewicz Lech A., *Dyskusja, [w:] Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, red. Henryk Samsonowicz, Kraków 2000, s. 231–233.
- Tyszkiewicz Lech A., *Przyłączenie Śląska do monarchii piastowskiej pod koniec X wieku, [w:] Od plemienia do państwa. Śląsk na tle wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny Zachodniej*, red. Lech Leciejewicz, Wrocław–Warszawa 1991 (Śląskie Sympozja Historyczne, t. 1), s. 121–152.
- Tyszkiewicz Lech A., *Słowianie a Awarowie. Organizacja plemienna Słowian*, Wrocław 2009.
- Wiszewski Przemysław, *Domus Boleslai. W poszukiwaniu tradycji dynastycznej Piastów (do około 1138 roku)*, Wrocław 2008 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No 3067, Złota Seria Uniwersytetu Wrocławskiego, 1).
- Wiszewski Przemysław, *Mieszko I jako komes i margrabia w pamięci mnichów z Fuldy. Przyczynek do problemu obecności Piastów w świecie arystokracji ottońskiej Rzeszy, [w:] Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*, red. Antoni Barciak, Katowice 2007, s. 189–198.
- Wojciechowski Zygmunt, *Mieszko I i powstanie państwa polskiego*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, 10 (1935), 4, s. 85–165.
- Zakrzewski Stanisław, *Opis grodów i terytoriów z północnej strony Dunaju czyli t. z. Geograf Bawarski*, Lwów 1917 (Archiwum Naukowe. Wydawnictwo Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, dział I, t. IX, z. 1).

Zakrzewski Stanisław, *Śląsk i Morawy za Mieszka I*, „Kwartalnik Historyczny”, 31 (1917), s. 1–14.

Żerelik Rościsław, *Dzieje Śląska do 1526 roku*, [w:] *Historia Śląska*, red. Marek Czapliński, Wrocław 2002 (Acta Universitatis Wratislaviensis, No 2364), s. 13–116.

O AUTORZE

mgr Piotr Piętkowski – doktorant Instytutu Historycznego oraz Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania badawcze koncentruje wokół tematyki wczesnośredniowiecznej, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów kamińskiej organizacji kościelnej oraz średniowiecznej sieci rzecznej na szeroko rozumianym Pomorzu. Jest autorem kilku artykułów z zakresu wczesnośredniowiecznych dziejów Śląska oraz dwóch monografii dotyczących Pomorza (*Biskupstwo pomorskiej jako początek biskupstwa kamińskiego*, Wrocław 2015; *Rzeki pomorskie w świetle źródeł historycznych i archeologicznych*, Wrocław 2017). Adres e-mail: piotr.pietkowski@uwr.edu.pl

